

Avoinkin julkaiseminen maksaa

Pääkirjoitus

Petteri Impola & Liia-Maria Raippalinna

Tutkijoita kannustetaan avoimeen julkaisemiseen eli siihen, että julkaisut ovat ilmaiseksi saatavilla. Tiedelehtien ja -kustantajien näkökulmasta tästä aiheutuu dilemma: avoin julkaisu on haluttu kanava, mutta tulonmuodostusta ei synny myytävien painotuotteiden tai maksumuurin takana olevien julkaisujen tapaan. Kuitenkin myös Open Access -lehdillä on kuluja, jotka pitäisi kattaa. Avoin julkaiseminen on ehdottoman kannatettavaa tieteen saavutettavuuden takia, mutta sen korostuminen on ajanut etenkin pienet tiedelehdet taloudellisten haasteiden eteen. Yhtenä systemaattisena ratkaisuna on pidetty timanttisen avoimen julkaisemisen mallia (*Diamond Open Access*), jossa julkaisuista ei kerättäisi tilaus- ja kirjoittajamaksuja, vaan kaupallisten kustantajien ylivaltaa murrettaisiin tiedeyhteisön itse omistamalla tai ainakin rahoittamalla julkaisukanavilla, jotka myös vaalisivat pienien kielien asemaa tieteellisessä julkaisemisessa. Tämä siirtymä on hyvällä alulla, mutta osa tiederahojen ohjureista on yhä ristiriidassa tämän tavoitteen kanssa ja resurssit niukkoja. (Syrjämäki 2023.)

Pienten avointen kotimaisten tiedelehtien asemasta keskusteltiin Tiedejulkaisemisen päivillä lokakuussa 2025 Ratkaisuja rahattomille -paneelikeskustelussa, jossa edustettuna olivat *J@rgonia*, *Informaatiotutkimus* ja *Lähihistoria* journalien päätoimittajat moderaattorinaan Suomen tiedekustantajien liiton pääsihteeri Pauliina Raento.

Paneelissa pohdittiin, mistä tieteellisen kotimaisen pienkustantajat menot ja tulot koostuvat. *J@rgonia* julkaisevat kaksi pientä yhdistystä, joiden jäsenmaksutuloista voidaan lehden toimintaan käyttää maksimissaan satoja euroja vuodessa, jos aina sitäkään. Koska *J@rgonia* on koko historiansa ajan ollut avoin ja ilmainen tiedejulkaisu, ei muita luontaisia tuloja ole. Tätä kirjoitettaessa onkin vasta toinen kokonainen kalenterivuosi, kun lehden toimituskunnalle ja taittajalle on voitu maksaa palkkioita. Tästä on kiittäminen Suomen tiedekustantajien liiton jäsenavustuksia, jotka katetaan tekijänoikeusjärjestö Kopioston keräämillä tiedejulkaisujen käyttökorvauksilla sekä Tieteellisten seurain valtuuskunnan pienellä budjetilla toimiville kotimaisille timanttilehdille antamia avustuksia, joita TSV on jakanut

kertaluonteisena lisärahoituksena kahden viimevuoden aikana (ks. TSV 2025a). Tätä ennen kaikki lehden julkaisemiseen liittynyt työ tehtiin *pro bono* – osittain vieläkin. Julkaisemisen kuluja ovatkin juuri kohtuullisten palkkioiden maksaminen päätoimittajille, toimittajille ja taittajalle. Digitaalinen julkaiseminen ilman painokustannuksia ei siis tarkoita kulutonta toimintaa.

Raha ei ratkaise kaikkea. *J@rgoniaa* julkaistaisiin ilman toimituskunnan palkkioitakin tutkimuksen edun nimissä, toimituskunnan tyytyessä meritoitumiseen ja mielekkääseen tekemiseen palkintona uurastuksestaan. Se että *J@rgoniaa* julkaistiin yli kaksikymmentä vuotta ilman työkorvauksia ei kuitenkaan ole ihanne. Tiedemaailman ja siinä meritoitumisen ei pitäisi perustua näkymättömäksi jäävään ilmaistyyöhön – sitä paitsi tutkijoita arvioitaessa vaakakupissa painaa julkaisujen määrä, ei niinkään toimitustyön tai vertaisarvioinnin kaltainen toiminta yhteisen hyvän edistämiseksi. Raha auttaa myös toimituskunnan motivoitumisessa ja sitoutumisessa työhönsä, mikä toivottavasti näyttäytyy yhä ammattimaisempana tukena kirjoittajille ja laatuna julkaisun lukijoille. Palkkiot, koulutukset ja eritoten kohdennetut hankeapurahat tukevat myös lehden pitkän aikavälin kehittämistä.

Paneelissa keskusteltiin siitäkin, mitä yliopistoyhteisö voisi tehdä tiedejulkaisutyötä tekevien tutkijoiden hyväksi. *J@rgonian* toimituskunnassa on jäseniä useista eri yliopistoista, mutta lehden kotipesässä Jyväskylän yliopiston Historian ja etnologian laitoksella laitosjohto on suhtautunut suopeasti julkaisun tukemiseen. Tämä ei tarkoita suoraa rahallista tukea, mutta esimerkiksi tutkijan työaikaa on voinut allokoida tiedetoimittamiseen, yliopiston laitteita on saanut käyttää toimitustyyöhön, julkaisijayhdistykset ovat voineet kokousta laitoksen piikkiin yliopiston tiloissa ja onpa väläytetty mahdollisuutta kustantaa toimituskunnan matkakulujakin, mikäli ne tukevat myös laitosyhteisön verkostoitumista. Lisäksi *J@rgonian* kaikki julkaisut rinnakkaistallennetaan ilmaiseksi Jyväskylän yliopiston JYX-julkaisuarkistoon, joka on digitaaliselle lehdelle tärkeä turvasatama, mikäli varsinaisen julkaisualueen kanssa tulisi joskus ongelmia. Väitöstutkijat ovat myös voineet kirjauttaa toimituskokemuksestaan opintopisteitä.

Paneelissa myös haastettiin avoimia tiedelehtiä siitä, että pitäisikö niiden tilaus- ja kirjoittajamaksujen puuttuessa hankkia mainostuloja. *J@rgonian* kohdalla tätä ei ole koettu ajankohtaiseksi – lehden rajatun ammattiyhteisön takia sitä ei oikeastaan ole vielä edes harkittu mainostajien toivoma näkyvyys huomioiden. Luonnollisesti mainostulojen hankkiminen edellyttäisi toimituskunnalta myös aikaa ja osaamista.

Vaikka *J@rgonian* toimituskunta koostuu päätoimisista tutkijoista, saatu rahallinen tuki on ohjannut journalin toiminnan ammattimaistumista. Rahoitushakemuksia varten on täytynyt tarkentaa lehden toimitustyön vuosikelloa, pitää kiinni julkaisuaikatauluista, valvoa toimittajien työmäärää, sitoutua rahoittajien vaatimiin periaatteisiin ja pohtia lehden yleistä potentiaalia ja uskottavuutta. Rahoituksen hakeminen ja rahankäytön raportointi eivät ole vain pakollinen paha, sillä ne myös jämäköittävät lehden toimintaa. Toisaalta rahoituksen epävarmuus ja hakeminen kuormittavat ja vievät työaikaa. Tervehdimme siis ilolla viimeaikaisia ehdotuksia yksinkertaisemmasta rahoitusmallista, jossa järjestelmällinen rahoitus turvataisiin sovitut kriteerit täyttävillä julkaisuilla.

Timanttilehtien rahoitukseen haetaan pysyviä ratkaisuja niin kansallisella kuin kansainväliselläkin tasolla. Avoimen julkaisemisen rakenteiden ja resurssien kehittämistyöllä pyritään torjumaan suurten kaupallisten kustantajien ylivaltaa ja tukemaan kestävä, monimuotoista, avoimuuden periaatteella rakentuvaa ja siten tiedeyhteisöä ja yhteiskuntaa palvelevaa julkaisutoimintaa. Siinä missä valtaosa kotimaisesta tiede lehdistä toimii timantti-OA periaatteella ja perustuu pitkälti vapaaehtoistyöhön, maailman 12 suurinta kustantajaa keräsivät vuonna 2020 kahden miljardin dollarin edestä kirjoittajamaksuja (Julkaisufoorumi 2023).

Timanttimalisen avoimen julkaisemisen tukemiseksi on ehdotettu rahoitusmallia, jossa pienten kotimaisten julkaisijoiden kulut katettaisiin julkaisuja tuottavien organisaatioiden rahoituksella. TSV:n kokoon kutsuman työryhmän *Ehdotus avointen kotimaisten tiedelehtien rahoitukseksi* (2023) ehdottaa, että tutkimusorganisaatiot maksaisivat 700 euron korvausta jokaisesta julkaisusta A1 artikkelista yhteiseen pottiin, joka jaettaisiin TSV:n välityksellä lehdille käytettäväksi toimitustyöhön, taittoon ja muihin kustannuksiin. Avustus riittäisi kattamaan myös muiden julkaisutyyppien sekä hylättyjen käsikirjoitusten kuluja. Avoin julkaiseminen puolestaan huomioitaisiin OKM:n yliopistoille jakamassa rahoituksessa.

Ehdotuksessa arvioidaan, että rahoitusmallin mukaiset kulut tutkimusorganisaatioille olisivat yhteensä 1,4–1,6 miljoonaa euroa vuodessa. Vertailun vuoksi voidaan mainita, että vuonna 2022 Suomessa käytettiin kansainvälisten kaupallisten kustantajien kirjoittajamaksuihin 4 miljoonaa euroa (Julkaisufoorumi 2023). Lisäksi, kuten ehdotuksessa todetaan, kirjastojen kansainvälisille kustantajille maksamat, sekä lehtitilaukset että kirjoittajamaksut kattavat, transformatiivisten sopimusten maksut ovat tietysti tähän nähden moninkertaiset.

Myös lokakuussa 2025 julkaistu *Avoimen tieteen ja tutkimuksen rahoituksen tiekartta* edistää timanttisen avoimen julkaisemisen rahoitusmallin kehittämistä ja ehdottaa tutkimusrahoittajien, tutkimusorganisaatioiden, tiedejulkaisijoiden ja tutkijajärjestöjen kutsumista laajamittaiseen keskusteluun, jossa sovitaan julkaisemisen arvoista ja rahoituksen uudelleenkohdistamisen keinoista. Tämä on keskustelu, jossa tutkijoiden, tiedelehtien ja tieteellisten seurojen kannattaa olla valppaana. Omalta osaltamme tämä keskustelu jatkuu helmikuussa, kun *J@rgonian* päätoimittajina pääsemme osallistumaan aiheesta järjestettävään pyöreän pöydän keskusteluun.

Käsillä oleva numero sisältää kaksi vertaisarvioitua artikkelia. FM, väitöstutkija Salli-Sofia Ritola paneutuu artikkelissaan Suomessa vain vähän tutkittuun aiheeseen eli burleskitaiteeseen. Haastattelu- ja havainnointiaineistoon perustuva artikkeli kohdistuu eritoten burleskin paradoksiin eli siihen, miten burleskitaiteilijat hyödyntävät olemassa olevaa normatiivista sukupuolikuvastoa vallitsevia sukupuolinormeja rikkoakseen. Rosalind Gillin feminististä teoriaa hyödyntäen Ritola tutkii sekä esiintyjien omaa ymmärrystä tilanteesta että niitä käytännön keinoja, joilla paradoksia taiteessa käsitellään. Tutkimus tuo esiin suomalaisen burleskitaiteen poliittisuuden ja kentällä toimivien sukupuolien moninaisuuden.

Myös FM, väitöstutkija Asta Sutinen on artikkelissaan aikaisemmin tutkimattomien aiheiden äärellä. Hänen tutkimuksensa kohdistuu 1900-luvun alun iltamissa tunteita

kuohuttaneeseen ohjelmanumeroon, huvipostiin, josta käytiin vilkasta keskustelua aikakauden sanomalehdissä. Hyödyntäen Sara Ahmedin teoriaa tunteen tarttumisesta hän tutkii, miten sanomalehtien keskustelu huvipostista ja sen väärinkäytöksistä muokkasi yhteisöjä vetoamalla pelon, vihan, häpeän ja vastenmielisyyden tunteisiin. Tutustuminen tähän sadan vuoden takaiseen ilmiöön voi auttaa ymmärtämään monia tämänkin päivän ilmiöitä.

Laajassa puheenvuorossaan FT Juho Pekkarinen käy läpi sitä, miten suomalainen media on lähivuosina käsitellyt ruotsalaista lääketieteilijää ja antropologia Gustaf Retziusta ja eritoten tämän 1800-luvulla Ruotsiin viemien suomalaisten pääkallojen palauttamista takaisin kotiin. Väitöskirjassaan Pekkarinen on tarkastellut kyseisiä suomalaisia tutkineita ulkomaalaisia tutkijoita 1800-luvun lopulla, minkä myötä hän on seurannut kallonpalautusten pohjalta noussutta julkista keskustelua. Pekkarinen osoittaa, että osa median kirjoittelusta on ollut sensaatiohakuista, vaikka tutkittua tietoaakin sekä alkuperäislähteitä olisi ollut tarjolla. Viime kädessä kyse on siitä, miten historiaa käytetään.

Lisäksi numero sisältää kolme väitöslektiota sekä kaksitoista kirja-arviota, joissa käsitellään muun muassa tiedusteluhistoriaa, teollista osaamista, kolonialismia, tavaroiden merkityksellisyyttä, varhaismodernia akatemiaa ja sionismin taustoja.

Numeron toimitustyöhön on kesästä 2025 alkaen osallistunut ympäristöalan tieteidenvälisen tohtoriohjelman väitöskirjatutkija Milla Suomalainen Helsingin yliopistosta. Tervetuloa toimituskuntaan!

Numeron toimitus- ja taittotyöhön on käytetty Suomen tiedekustantajien liiton jäsenavustusta.

Kiinnostavien lukuhetkien parissa rauhaa joulua ja innostavaa uutta vuotta!

Päätoimittaja, FM, Petteri Impola, Suomen historian väitöskirjatutkija, Historian ja etnologian laitos, Jyväskylän yliopisto.

Päätoimittaja, FT, Liia-Maria Raippalinna, apurahatutkija, Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, Jyväskylän yliopisto.

Kirjallisuus

Avoimen tieteen koordinaatio, TSV. 2025. *Avoimen tieteen ja tutkimuksen rahoituksen tiekartta*. Vastuullisen tieteen julkaisusarja 7:2025. Tiedonjulkistamisen neuvottelukunta ja Tieteellisten seurain valtuuskunta, Helsinki, <https://doi.org/10.23847/tsv.1587>.

Julkaisufoorumi. 2023. *Avoimen julkaisemisen timanttinen tulevaisuus*, julkaistu 15.2.2023, <https://julkaisufoorumi.fi/fi/ajankohtaista/avoimen-julkaisemisen-timanttinen-tulevaisuus> [Haettu 19.12.2025].

Syrjämäki, Sami. 2023. Avoin julkaisemisen timanttirendi ja Suomi. *Informaatiotutkimus* 42, 3–4: 20–28, <https://doi.org/10.23978/inf.127535>.

TSV. 2025a. *Vuoden 2025 avustuserä timanttimallisille avoimille tiedelehdille haettavissa 21.3.–11.4.2025*. Tieteellisten seurain valtuuskunta. Uutiset, julkaistu 6.3.2025 8.04, päivitetty 14.4.2025 9.34, <https://tsv.fi/fi/uutiset/vuoden-2025-avustusera-timanttimallisille-avoimille-tiedelehdille-haettavissa-213-1142025> [Haettu 19.12.2025].

TSV. 2025b. *Ehdotus avointen kotimaisten tiedelehtien rahoitukseksi* 21.8.2023. Tieteellisten seurain valtuuskunta, https://www.tsv.fi/sites/tsv.fi/files/media/ehdotus_avointen_kotimaisten_tiedelehtien_rahoitukseksi.pdf [Haettu 19.12.2025].